

ÚVOD

V tomto sborníku jsou publikovány referáty a diskusní vystoupení přednesené na čtvrtém mezinárodním syntaktickém symposiu, které se konalo ve dnech 6.—9. září 1976 v Brně. Pořadatelem symposia byly katedra českého jazyka, slovanské, indoevropské a obecné jazykovědy a katedra ruského jazyka na filozofické fakultě Univerzity J. Ev. Purkyně. Přípravu zabezpečoval organizační výbor ve složení: doc. dr. M. Grepl, CSc. (předseda), prof. dr. R. Mrázek, CSc., doc. dr. J. Chloupek, CSc., doc. dr. R. Večerka, CSc., dr. D. Šlosar, CSc., dr. K. Pala, CSc., dr. M. Čejka, dr. St. Žaža, CSc. a dr. P. Karlík. Konalo se ve spolupráci s Mezinárodní komisí pro studium gramatické stavby slovanských jazyků při Mezinárodním komitétu slavistů. Její členové se symposia zúčastnili a přednesli na něm několik referátů a sdělení. Na jednání symposia navazovalo pracovní zasedání Mezinárodní komise (ve dnech 9.—12. září v Kunčicích pod Ondřejníkem), zajištěné organizačně péčí Palackého univerzity v Olomouci.

Ústředním tématem symposia byla problematika komunikativně pragmatických aspektů výpovědi v slovanských jazycích. Jednání symposia bylo zaměřeno zejména na orientaci sémanticko-syntaktických struktur k faktorům komunikativní situace a s ní souvisících kontextů a pragmatických presupozic, na otázky komplementárnosti a vzájemné podmíněnosti mimojazykového (situačního) a jazykového faktoru jazykové komunikace a na vliv a důsledky, které má komunikativní situace pro způsoby a formy realizace jazykových komunikátů (výpovědi).

Tematika čtvrtého symposia koncepčně navázala na problematiku projednávanou na třech symposiích předcházejících. Konala se v Brně v pravidelných pětiletých intervalech od roku 1961. První symposium bylo věnováno teoretickým a metodologickým otázkám historickosrovnávacího a konfrontačního studia syntaxe slovanských jazyků. Předmětem druhého symposia (1965) byla problematika typologie gramatických větných struktur v slovanských jazycích a otázky jejich vývoje. Třetí symposium (1971) se zabývalo otázkami větné modalit, vymezením jejich aspektů a hodnot a zkoumáním způsobů a prostředků, jimiž jsou v jednotlivých slovanských jazycích signalizovány. Materiály všech tří symposií byly publikovány ve sbornících Otázky slovanské syntaxe I—III.

Na třetím symposiu byl původně předložen návrh, aby se čtvrté symposium soustředilo hlavně na zkoumání emocionálních postojů mluvčího a jejich odrazu ve výstavbě výpovědi. Někteří ze zahraničních členů mezinárodní gramatické komise však přišli s podnětem, aby tematika symposia byla rozšířena na celou oblast komunikativně-pragmatické stránky výpovědi a aby emocionalita byla zahrnuta do této komplexní problematiky jako jeden z jejích aspektů. Taková orientace symposia vyhovovala rovněž aktuálním potřebám vědeckého výzkumu pořadatelských pracovišť, a byla proto organizátory přijata.

Tematika symposia vzbudila mimořádný zájem a její řešení na mezinárodním fóru se všeobecně považovalo za naléhavě potřebné. Symposia se zúčastnilo 45 vědeckých pracovníků ze zahraničí a 73 pracovníků z ČSSR. Početné a reprezentativní byly zejména delegace ze SSSR, Bulharska, Polska a NDR. Zastoupena však byla i slavistika Jugoslávie, Maďarska, Německé spolkové republiky, Velké Británie, Švédska a Norska. Ve velké účasti pracovníků z Bulharska se mimoto promítl i družební vztah mezi brněnskou a sofijskou univerzitou. Z ČSSR se symposia zúčastnili významní představitelé bohemistiky, rusistiky a slavistiky.

Kromě osvětlení teoretických problémů a otázek zadaných programem symposia sledovalo jednání i důležitý cíl praktický: napomoci k sjednocování teoretických a metodických východisek při projektování nebo zpracovávání velkých gramatik jednotlivých slovanských jazyků, které v současné době realizují slavistická střediska v různých slovanských zemích. Patří sem rovněž projekt a realizace nové velké gramatiky češtiny, inspirovaný a vedený ředitelem ÚJČ ČSAV prof. dr. K. Horálkem, členem kor. ČSAV. Její zpracování představuje hlavní úkol státního plánu bohemistiky v současné době. Jednotné pojaté popisy gramatických systémů jednotlivých slovanských jazyků, vycházející z týchž teoretických a metodologických principů, měly by velký význam pro prohloubení konfrontačního studia v rámci mezislovanském. Pokud jde o pracoviště brněnská, několik jejich pracovníků se na zpracování zmíněné velké gramatiky češtiny podílí a jejich státní výzkumné úkoly velmi úzce souvisejí s problematikou symposia. Z tohoto hlediska je proto třeba symposium hodnotit jako jednu z forem realizace postulované mezinárodní spolupráce v oblasti vědeckého výzkumu.

Organizátoři symposia se snažili z referátů a připravených vystoupení vytvořit tematické okruhy a seřadit je tak, aby pokud možno na sebe navazovaly. Do jisté míry se to podařilo, i když poslední den bylo třeba jednání symposia rozdělit do dvou sekcí. Pořadatelé tohoto sborníku neměli důvod měnit nějak zásadně programovou strukturu zasedání symposia, a tak uspořádání sborníku v podstatě odráží tematické okruhy i časové posloupnosti, v jakých byly referáty na sympoziu předneseny. Z technických důvodů nebylo tentokrát možné uveřejnit všechny příspěvky v jednom svazku. Tato první část sborníku přináší příspěvky z prvních dvou tematických okruhů: (I) Obecné otázky komunikativně pragmatického a sémantického komponentu výpovědi a (II) Externí pragmatika výpovědi. Druhá část (jež vyjde v r. 1980) obsáhne příspěvky z tematických okruhů (III) Interní pragmatika výpovědi a (IV) Aktualizační faktory promluvy. Z týchž důvodů bylo nutno upustit od původně zamýšleného zařazení diskusních příspěvků k referátům.

Pracovní výsledky symposia shrnuli na závěrečném zasedání doc. M. Grepl (ČSSR) a představitelé zahraniční slavistiky: prof. V. Z. Pánfilov (SSSR), prof. S. Ivančev (BLR), prof. S. Urbańczyk (PLR), prof. M. Ivićová (FSRJ) a prof. R. Růžička (NDR). Bylo konstatováno, že dobře připravené a promyšlené referáty a diskuse k nim přinesly závažné podněty k projednávaným otázkám, že umožnily nejen jejich plodné posouzení, ale v mnoha případech otevřely nové cesty k jejich řešení. Zahraniční delegáti ocenili také vysokou společenskou a dobrou organizační úroveň symposia.

Miroslav Grepl